ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 8.11.2023
COM(2023) 694 final

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

σχετικά με τις δραστηριότητες και τις διαβουλεύσεις της συντονιστικής ομάδας κατά των βασανιστηρίων που αναφέρεται στο άρθρο 31 του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125 για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία

1. Εισαγωγή

Το άρθρο 31 παράγραφος 4 του κανονισμού (ΕΕ) 2019/125, της 16ης Ιανουαρίου 2019 (στο εξής: κανονισμός), για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία[1] υποχρεώνει την Επιτροπή να υποβάλλει ετήσια έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις δραστηριότητες, τις έρευνες και τις διαβουλεύσεις που διεξάγει η συντονιστική ομάδα κατά των βασανιστηρίων (Anti-Torture Coordination Group, στο εξής: ATCG). Η έκθεση πρέπει να μην υπονομεύει τα εμπορικά συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων.

Η παρούσα έκθεση περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες της ATCG το 2022.

2. Κανονιστικό πλαίσιο

Στόχος του κανονισμού είναι η παρεμπόδιση αφενός της θανατικής ποινής και αφετέρου των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας σε χώρες εκτός της ΕΕ, μέσω του περιορισμού του εμπορίου ορισμένων αντικειμένων. Γίνεται διάκριση μεταξύ:

- αντικειμένων που εκ φύσεως προορίζονται για καταχρηστική χρήση και δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελούν αντικείμενο εμπορίου (παράρτημα II)· και
- αντικειμένων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (παράρτημα III) ή για την εκτέλεση θανατικής ποινής (παράρτημα IV), αλλά μπορεί επίσης να έχουν νόμιμες χρήσεις, όπως σκοπούς επιβολής του νόμου ή θεραπευτικούς σκοπούς.

Το εμπόριο αντικειμένων που απαριθμούνται στα παραρτήματα II, III και IV υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Ειδικότερα, ο κανονισμός:

i. απαγορεύει την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη διαμετακόμιση προς, από και μέσω της ΕΕ, αντικειμένων τα οποία απαριθμούνται στο παράρτημα II και στην πράξη χρησιμοποιούνται μόνο για τη θανατική ποινή ή για βασανιστήρια. Απαγορεύει την παροχή τεχνικής βοήθειας σχετικής με τα αντικείμενα αυτά, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης στον τρόπο χρήση τους. Απαγορεύει επίσης τη διαφήμιση τέτοιων αντικειμένων σε έντυπα, στο διαδίκτυο ή στην τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, καθώς και την προβολή ή την προσφορά τους προς πώληση σε εμπορικές ή άλλες εκθέσεις·

ii. ορίζει υποχρέωση λήψης προηγούμενης άδειας, κατά περίπτωση, για εξαγωγές αντικειμένων που απαριθμούνται στο παράρτημα III, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για βασανιστήρια, αλλά μπορεί να έχουν άλλες νόμιμες χρήσεις (π.χ. για την επιβολή του νόμου). Προηγούμενη άδεια εξαγωγής απαιτείται επίσης και

[1] ΕΕ L 30 της 31.1.2019, σ. 1. Κατόπιν αρκετών τροποποιήσεών του, ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1236/2005 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2005, για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (ΕΕ L 200 της 30.7.2005, σ. 1) κωδικοποιήθηκε στη συνέχεια ως κανονισμός (ΕΕ) 2019/125.

για την παροχή τεχνικής βοήθειας ή μεσιτικών υπηρεσιών σχετικών με τα αντικείμενα αυτής της κατηγορίας. Το παράρτημα III δεν περιλαμβάνει:

α. πυροβόλα όπλα που διέπονται από τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 258/2012[2]·

β. είδη διπλής χρήσης που διέπονται από τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/821[3]· ή

γ. αντικείμενα που διέπονται από την κοινή θέση 2008/944/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου[4]· και

iii. ρυθμίζει το εμπόριο αντικειμένων του παραρτήματος IV τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή (π.χ. με θανατηφόρο ένεση), αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθούν για νόμιμους θεραπευτικούς σκοπούς. Έχει θεσπιστεί ειδική άδεια (ενωσιακή γενική άδεια εξαγωγής – ΓΑΕ) για τον έλεγχο των εξαγωγών των αντικειμένων αυτού του είδους και για την αποτροπή της μεταφοράς τους για χρήση σε εκτελέσεις με θανατηφόρο ένεση, χωρίς όμως να περιορίζεται το εμπόριό τους για ιατρική και κτηνιατρική χρήση ή για άλλους νόμιμους σκοπούς.

3. Δραστηριότητες της συντονιστικής ομάδας κατά των βασανιστηρίων (ATCG)

Η ATCG συστάθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/2134 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου[5] για να εξετάζει ζητήματα που αφορούν την εφαρμογή του κανονισμού κατά των βασανιστηρίων.

Η ATCG χρησιμεύει ως βήμα για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής και των εμπειρογνωμόνων από τα κράτη μέλη σχετικά με διοικητικές πρακτικές, καθώς και για τη συζήτηση ζητημάτων ερμηνείας του κανονισμού, τεχνικών θεμάτων όσον αφορά τα αντικείμενα που απαριθμούνται στους καταλόγους, εξελίξεων σχετικών με τον κανονισμό και κάθε άλλου ζητήματος που ενδέχεται να προκύψει. Επιπλέον, η Επιτροπή πραγματοποιεί διαβουλεύσεις με την ATCG κατά την κατάρτιση κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, σύμφωνα με τη διοργανική συμφωνία της 13ης Απριλίου 2016 για τη βελτίωση του νομοθετικού έργου[6].

Η ATCG συνεδρίασε δύο φορές το 2022, στις 12 Μαΐου και την 1η Δεκεμβρίου, σε εικονικό περιβάλλον, για να ανταλλάξει πληροφορίες σχετικά με διάφορα θέματα που αφορούν την εφαρμογή του κανονισμού και τα οποία συνοψίζονται κατωτέρω.

---

[2] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 258/2012, της 14ης Μαρτίου 2012, για την εφαρμογή του άρθρου 10 του πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την καταπολέμηση της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων, των εξαρτημάτων τους, των μερών τους και των πυρομαχικών, το οποίο επισυνάπτεται στη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος (πρωτόκολλο των ΗΕ για τα πυροβόλα όπλα), και για τη θέσπιση άδειας εξαγωγής, μέτρων εισαγωγής και διαμετακόμισης για πυροβόλα όπλα, μέρη και εξαρτήματά τους και πυρομαχικά (ΕΕ L 94 της 30.3.2012, σ. 1).

[3] Κανονισμός (ΕΕ) 2021/821, της 20ής Μαΐου 2021, θέσπιση ενωσιακού συστήματος ελέγχου των εξαγωγών, της μεσιτείας, της τεχνικής βοήθειας, της διαμετακόμισης και της μεταφοράς ειδών διπλής χρήσης (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 206 της 11.6.2021, σ. 1).

[4] Κοινή θέση 2008/944/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, για τον καθορισμό κοινών κανόνων που διέπουν τον έλεγχο των εξαγωγών στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού (ΕΕ L 335 της 13.12.2008, σ. 99).

[5] Κανονισμός (ΕΕ) 2016/2134 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 2016, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1236/2005 του Συμβουλίου για το εμπόριο ορισμένων αντικειμένων δυναμένων να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία (ΕΕ L 338 της 13.12.2016, σ. 1).

[6] ΕΕ L 123 της 12.5.2016, σ. 1.

3.1 Εξελίξεις σχετικά με τη βασική πράξη

Το 2022 δεν εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση πράξεις για τροποποίηση του κανονισμού.

3.2 Εμπορικές πληροφορίες: υποβολή στοιχείων

Η Επιτροπή παρουσίασε την τρέχουσα κατάσταση στην ετήσια έκθεση που αναφέρεται στο άρθρο 26 παράγραφος 3 του κανονισμού. Ειδικότερα, παρουσιάστηκαν τα στοιχεία του 2021 από όλες τις αρχές των κρατών μελών καθώς και από το Ηνωμένο Βασίλειο[7], τα οποία αποτελούν τη βάση για την κατάρτιση, από την Επιτροπή, της ετήσιας έκθεσής της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Επιπλέον, η Επιτροπή παρέσχε πληροφορίες σχετικά με τα εμπορικά στοιχεία της εν λόγω έκθεσης μετά την έγκρισή της[8].

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή επέστησε την προσοχή της ATCG στο γεγονός ότι συνιστά υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να κοινοποιούν τις απορριφθείσες αιτήσεις μέσω του ηλεκτρονικού συστήματος ειδών διπλής χρήσης (DUeS).

3.3 Άτυπη ομάδα εμπειρογνωμόνων της Επιτροπής

Η Επιτροπή συνέχισε να ενημερώνει την ATCG σχετικά με τις δραστηριότητες της άτυπης ομάδας εμπειρογνωμόνων που συγκροτήθηκε σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης επανεξέτασης της Επιτροπής[9]. Η άτυπη ομάδα συνδυάζει διάφορες οπτικές γωνίες (π.χ. υπεράσπιση, επιβολή του νόμου, έρευνα και τελωνεία). Η λειτουργία της είναι αυστηρά συμβουλευτική και συμπληρωματική της ATCG.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2022, η ATCG ενημερώθηκε σχετικά με τις συζητήσεις στο πλαίσιο της άτυπης ομάδας εμπειρογνωμόνων που σχετίζονται με τη διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια (βλ. σημείο 3.4 κατωτέρω). Ειδικότερα, η Επιτροπή ενημέρωσε την ATCG σχετικά με τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης της Ομάδας Κυβερνητικών Εμπειρογνωμόνων των Ηνωμένων Εθνών (UN GGE) και σχετικά με ενδεχόμενα διεθνή πρότυπα στον εν λόγω τομέα. Ορισμένες από τις κύριες πτυχές που εξέτασε η άτυπη ομάδα ήταν οι εξής: εξέταση του εμπορίου αγαθών που έχουν σχεδιαστεί για την επιβολή της θανατικής ποινής στο πλαίσιο της συνολικής διαδικασίας, παραδείγματα συνθηκών και/ή συμβάσεων-πλαισίων για τις οποίες θα μπορούσαν να δημιουργηθούν ορισμένα σημεία παραλληλισμού, ανάγκη για κάποιον βαθμό ευελιξίας ώστε να εξασφαλιστεί ευρύτερη συναίνεση σχετικά με βασικές αρχές/απαιτήσεις, προτίμηση για οδούς που συνεπάγονται νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις, καθώς και ανάγκη για περαιτέρω συνεργασία με ευρεία ομάδα χωρών.

3.4 Καταπολέμηση του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια — περιφερειακές και διεθνείς εξελίξεις

[7] Ο κανονισμός (ΕΕ) 2019/125 περιλαμβάνεται στο παράρτημα 2 του πρωτοκόλλου για τη Βόρεια Ιρλανδία (σημείο 47 Λοιπά), ΕΕ L 29 της 31.1.2020..
[8] COM(2022) 567 final της 31.10.2022.
[9] COM(2020) 343 final της 30.7.2020.

Η ATCG χρησίμευσε ως πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών και ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις περιφερειακές και διεθνείς εξελίξεις στον τομέα της καταπολέμησης του εμπορίου ειδών που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια.

Η Επιτροπή ενημέρωσε τους αντιπροσώπους της ATCG σχετικά με την υποβολή της τελικής έκθεσης της Ομάδας Κυβερνητικών Εμπειρογνωμόνων του ΟΗΕ (UN GGE)[10], η οποία εγκρίθηκε στις 30 Μαΐου 2022. Η έκθεση της UN GGE πραγματεύεται τα ακόλουθα θέματα: i) τη σκοπιμότητα των κοινών διεθνών προτύπων· ii) το φάσμα των αντικειμένων που πρέπει να εξεταστούν· και iii) το σχέδιο των παραμέτρων όσον αφορά μια σειρά επιλογών για τη θέσπιση κοινών διεθνών προτύπων επί του θέματος.

Η UN GGE υπέβαλε συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με τις κατηγορίες αντικειμένων που θα μπορούσαν να καλυφθούν και τις μορφές που θα μπορούσαν να λάβουν τα διεθνή πρότυπα. Στην έκθεση συζητήθηκε ουσιαστικά η δυνατότητα ανάπτυξης προτύπων σε σχέση με τέσσερις κατηγορίες αντικειμένων, και συγκεκριμένα:

i. αντικείμενα που δεν έχουν άλλη πρακτική χρήση εκτός από τα βασανιστήρια και την κακοποίηση,
ii. αντικείμενα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για βασανιστήρια και κακοποίηση,
iii. αντικείμενα που δεν έχουν άλλη πρακτική χρήση εκτός από τη θανατική ποινή και
iv. αντικείμενα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή.

Αναγνωρίζοντας την απουσία συναίνεσης μεταξύ των κυβερνητικών εμπειρογνωμόνων του ΟΗΕ όσον αφορά το εμπόριο αντικειμένων που χρησιμοποιούνται για τη θανατική ποινή, η έκθεση προτείνει τη χωριστή αντιμετώπισή τους μέσω ενός μηχανισμού προαιρετικής συμμετοχής. Επιπλέον, στην έκθεση υποστηρίζεται μετ' επιτάσεως η σύσταση, από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, ομάδας εργασίας για την εκπόνηση διεθνών προτύπων σχετικά με το εμπόριο χωρίς είδη που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια.

Η ATCG ενημερώθηκε επίσης από προσκεκλημένους εμπειρογνώμονες της Διεθνούς Αμνηστίας και του ερευνητικού ιδρύματος Omega που παρουσίασαν το ερευνητικό και υποστηρικτικό έργο τους υπέρ της θέσπισης συνθήκης για ένα εμπόριο χωρίς είδη που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια στο πλαίσιο της εκστρατείας της κοινωνίας των πολιτών με τίτλο *Protect the protest* («Προστασία της διαμαρτυρίας»). Η παρουσίαση περιλαμβάνει προσπάθειες προβολής για τη συμμετοχή των κρατών στην ανάπτυξη περιφερειακών και διεθνών ελέγχων και τη στήριξη της διαδικασίας των Ηνωμένων Εθνών, η οποία υποστηρίζεται από δίκτυο οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Οι προσκεκλημένοι εμπειρογνώμονες παρουσίασαν: (1) τάσεις που παρατηρήθηκαν τα τελευταία χρόνια όσον αφορά τα βασανιστήρια και την κακοποίηση εκτός κράτησης, στο πλαίσιο της καταστολής ειρηνικών διαδηλώσεων, που συνδυάζονται με περιοριστική νομοθεσία, αυθαίρετη κράτηση, ποινικοποίηση των διαδηλώσεων, παράνομη μαζική και στοχευμένη παρακολούθηση και παράνομη χρήση και εμπορία λιγότερο φονικού εξοπλισμού και (2) τις απόψεις τους σχετικά με τα ουσιώδη στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει μια μελλοντική συνθήκη για ένα εμπόριο χωρίς είδη που χρησιμοποιούνται για βασανιστήρια, με σκοπό την πρόληψη των

[10] Κυβερνητικοί εμπειρογνώμονες από τα ακόλουθα 10 κράτη διορίστηκαν από τον Γενικό Γραμματέα τον Ιούλιο του 2021: Καμερούν, Ακτή Ελεφαντοστού, Κύπρος, Δανία, Ισημερινός, Εσθονία, Γερμανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σιγκαπούρη και Ουρουγουάη.

βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακοποίησης μέσω της θέσπισης ισχυρών διεθνών προτύπων.

3.5 Λοιπά θέματα

Επιπλέον, η ATCG επιλήφθηκε των ακόλουθων θεμάτων:

- Ρωσικός επιθετικός πόλεμος κατά της Ουκρανίας

Δεδομένου του επιθετικού πολέμου της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και της αυξημένης εσωτερικής καταστολής των αντιπάλων του πολέμου, η ATCG επισήμανε την ανάγκη ιδιαίτερης προσοχής κατά την έγκριση τυχόν αιτημάτων εξαγωγής, στη Ρωσία ή τη Λευκορωσία, αντικειμένων που απαριθμούνται στον κανονισμό, ιδίως εκείνων που προορίζονται για επιβολή του νόμου και/ή καταστολή ταραχών. Στο πλαίσιο αυτό, η ATCG ενημερώθηκε ότι ο κατάλογος των ειδών υπό περιορισμό που μπορούν να συμβάλουν στη στρατιωτική και τεχνολογική ενίσχυση της Ρωσίας ή στην ανάπτυξη του τομέα της άμυνας και της ασφάλειάς της έχει επεκταθεί. Ο κατάλογος περιλαμβάνει ορισμένα ηλεκτρονικά συστατικά μέρη, πρόσθετες χημικές ουσίες και αντικείμενα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη θανατική ποινή, για βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.

- Ιράν

Σημειώνοντας την ανησυχητική αύξηση των παράνομων δολοφονιών και άλλων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (από τότε που ξέσπασαν διαμαρτυρίες στα μέσα Σεπτεμβρίου 2022, με αξιόπιστες αναφορές για παράνομη προσφυγή σε θανατηφόρο βία, αλλά και στη θανατική ποινή ως εργαλείο εκφοβισμού και πολιτικής καταστολής) στο Ιράν, η Επιτροπή υπογράμμισε την ανάγκη ιδιαίτερης προσοχής κατά την έγκριση τυχόν αιτημάτων εξαγωγής, στο Ιράν, αντικειμένων που απαριθμούνται στον κανονισμό, ιδίως εκείνων που προορίζονται για επιβολή του νόμου και/ή καταστολή ταραχών.